

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse (apellatsioonimenetluse optimeerimine) eelnõu seletuskiri

1. SISSEJUHATUS

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõu sisaldab peamiselt apellatsioonimenetlust puudutavaid sätteid, mille eesmärk on tagada ringkonnakohtute efektiivsem ressursikasutus ning töökoormuse optimeerimine. Peamise muudatusena tehakse ettepanek võimaldada kohtul apellatsioonkaebusi lahendada üksnes kaebuse põhjal, kui apellatsioonkaebust ei saaks ilmselgelt rahuldada. Samuti tehakse ettepanek lahendada lihtmenetluse asjas esitatud apellatsioonkaebuses sisalduv menetluskulude rahalise suuruse küsimus eraldi, kui ringkonnakohus keeldub asja menetlemast. Lisaks nähakse ette täiendav menetlusest keeldumise alus väiksema kaebuse hinnaga asjades ning laiendatakse kirjaliku menetluse korraldamise aluseid. Samuti tehakse ettepanek tõsta menetluskulude vaidlustamise piirmäär seniselt 200 eurolt 500 euroni.

Eelnõu sisaldab ka sätteid intellektuaalomandi õiguste tagamise kohta, mille eesmärk on võimaldada kiiremat ja efektiivsemat kaitset autoriõiguse, autoriõigusega kaasneva õiguse või tööstusomandiõiguse väidetava rikkumise asjades. Selleks tehakse ettepanek võimaldada nendes asjades taotleda kohtult hagi tagamise korras (esialgse õigussuhte reguleerimise kaudu) nimetatud õiguste rikkumise või vahetult eesseisva õiguste rikkumise ohu korral rikkuva tegevuse lõpetamist või sellest hoidumist.

Ettepanekutega muudetakse tsiviilkohtumenetluse seadustiku (edaspidi TsMS).

1.2. Eelnõu ettevalmistaja

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna eraõiguse talituse juhataja Indrek Niklus (indrek.niklus@just.ee, 620 8210), eraõiguse talituse endine nõunik Triin Lepp, eraõiguse talituse nõunik Gea Lepik (gea.lepik@just.ee, 620 8258) ja eraõiguse talituse nõunik Stella Johanson (stella.johanson@just.ee, 620 8240). Eelnõu seletuskirja mõjude analüüsi osa on koostanud Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse nõunik Külvi Noor (kylvi.noor@just.ee, 715 3444). Eelnõu on keeleliselt toimetanud Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Mari Koik (mari.koik@just.ee, 620 8270).

1.3. Märkused

Eelnõu on seotud tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (Riigikohtu menetluse optimeerimine) eelnõuga, mis käsitleb peamiselt Riigikohtu

ettepanekuid Riigikohtu menetluse tõhustamiseks.¹

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õiguse rakendamisega.

Eelnõus kavandatud muudatused seonduvad Vabariigi Valitsuse 2016-2017 tegevusprogrammi 18 osas „Valitsusliidu aluspõhimõtted“ p-ga 3.3², milles on välja toodud kohtute ressursikasutuse ja tööprotsesside optimeerimise vajadus. Eelnõu ettevalmistamiseks on Justiitsministeeriumis koostatud väljatöötamiskavatsus „Tsiiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus“³ (edaspidi VTK).

Eelnõuga muudetakse TsMS-i redaktsiooni avaldamismärkega RT I, 04.07.2017, 31.

Eelnõu vastuvõtmiseks on vajalik Riigikogu koosseisu poolthääle enamus, sest muudetakse tsiiviilkohtumenetluse seadustikku (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 104 lõike 2 p 14).

2. SEADUSE EESMÄRK

2.1. Apellatsioonimenetlust puudutava regulatsiooni muutmise eesmärk on optimeerida ringkonnakohtute töökoormust ning muuta ressursikasutus efektiivsemaks, et kohtunikel jääks enam aega tegeleda keerukamate õigusvaidlustega. Kohtunikud on üksmeelel, et olenemata sellest, et ringkonnakohtusse saabunud asjade arv pole viimastel aastatel kasvanud, on vaidlused muutunud keerukamaks ning nende lahendamine nõuab üha rohkem ressursi nii aja kui tööjõu mõttes. Selliselt kasvava töökoormuse tõttu ei saa kohtunikud vajalikul määral suunata olemasolevat ressursi keeruliste õigusvaidluste lahendamisele, vaid seda tuleb jagada keerukamate ja lihtsamate, sh perspektiivitate ning esimeses astmes selgelt õiguspäraselt lahendatud asjade menetlemisele ühetaoliselt.

21.09.2017 saatis justiitsminister huvirühmadele tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks VTK. Selles käsitleti kolme probleemi, millest üks oli eespool käsitletud ringkonnakohtu töökoormuse küsimus.

VTK-s pakuti ringkonnakohtu töökoormuse optimeerimiseks välja järgmine idee:

- Kehtestatakse täiendavad apellatsioonkaebuse esitamise alused, mille kohaselt sätestatakse seaduses kindlad eeldused, millisel juhul tuleb apellatsioonkaebust

¹ EIS link: <http://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/3a15572e-a6b0-4c90-ac20-6b6271ab4dee#WXtizHgZ>. Eelnõu käis kooskõlastamisel pealkirjaga „Tsiiviilkohtumenetluse seadustiku

ja teiste seaduste muutmise seadus (Riigikohtu ettepanekud edasikaebeõiguse optimeerimiseks)“.

² Valitsuse tegevusprogramm 2016-2019. Kättesaadav arvutivõrgust: <https://www.valitsus.ee/et/eesmargid-tegevused/valitsuse-tegevusprogramm-0>

³ Kättesaadav eelnõude infosüsteemist: <http://eelvoud.valitsus.ee/main#yVEO7JOe>

menetleda. Kui ei esine alust apellatsioonkaebust menetleda, on see aluseks apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldumiseks.

- Kohus saadab apellatsioonkaebuse saabumisel selle menetlusosalistele seisukoha esitamiseks kaebuse menetlusse võtmise suhtes, misjärel otsustab ringkonnakohus kolmeliikmelises koosseisus, kas kaebust menetleda või mitte.
- Kui apellatsioonkaebuse menetlemise või mittemenetlemise võimalikkus on selge üksnes apellatsioonkaebuse ja asja materjalide põhjal, ei pea ringkonnakohus kaebust teistele menetlusosalistele edastama, vaid võib menetlusse võtmise või mittevõtmise määruse teha kohe. Sealjuures võib menetlusse võtta ka üksnes osa apellatsioonkaebusest.
- Menetlusse mittevõtmise määrus on edasikaevatav kõrgeimasse kohtusse. Vastavat määruskaebust ei tule esmalt esitada ringkonnakohtule, vaid see esitatakse otse Riigikohtule.
- Ringkonnakohus ei pea apellatsioonkaebuse menetlusse võtmise määrust põhjendama, vaid võib selle teha kirjeldava ja põhjendava osata.
- Põhjendada tuleb menetlusse mittevõtmise määrust. Selles määruses saab põhjendused esitada ka lühendatult. Lühendatud põhjenduste korral ei pea kohus esitama määruses kirjeldavat osa, vaid esitama üksnes õigusliku põhjenduse, miks apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest keeldutakse.

Tagasiside VTK kohta oli järgmine:

- Riigikohus: pigem ei toeta VTK-s pakutut. Apellatsioonimenetluse muudatused suurendavad Riigikohtu töökoormust. Kui ringkonnakohtu menetlemisest keeldumise määruse lühendatud põhjendustest tulenevalt ei ole ringkonnakohus pidanud vajalikuks uuesti või täiendavalt tõendeid hinnata, kuid Riigikohtule esitatavates määruskaebuses see järeldus vaidlustatakse, võib Riigikohtu töökoormus kasvada tõendite hindamise vajaduse tõttu (vt TsMS § 637 lg 2¹ aluseid). See ei ole ajutine mõju. Kui Riigikohus ringkonnakohtu määruse kaebuse menetlusse võtmata jätmise kohta tühistab, peab ringkonnakohus asja sisuliselt läbi vaatama; ringkonnakohtu otsuse peale võidakse esitada kassatsioonkaebus Riigikohtule. Ühes ja samas vaidluses saab seega Riigikohtule kaebuse esitada mitu korda. Riigikohtul võib tekkida vajadus täiendavate kohtunikukoha ja nõunikukoha loomise järele.
- Tallinna Ringkonnakohus: ei toeta VTK-s pakutut, vaid toetab kehtiva mudeli täiendamist ja parandamist VTK-s märgitud eesmärkidel.
- Tartu Ringkonnakohus: ei toeta VTK-s pakutut. Toetab põhimõtet, mille kohaselt võiks ringkonnakohtutel olla laiemad võimalused keelduda apellatsioonkaebuste menetlemisest juhul, kui ringkonnakohus on juba kaebuse menetlusse võtmise otsustamise staadiumis veendunud, et apellatsioonimenetlus ei tooks kaasa maakohu otsuse muutmist ega tühistamist.
- Advokatuuri põhiõiguste komisjon: ei toeta VTK-s pakutut. Loamenetlus võib kaasa tuua VTK eesmärgile vastupidise mõju – keerulisemad menetlused võivad kujuneda senisest ajamahukamaks. Väheoluline muutus ei õigustaks

edasikaebeõiguse kui olulise põhiõiguse piiramist. Ei toeta lähenemist, et n-ö lihtsamate asjade menetlusosaliste menetluspõhiõigusi piiratakse selle asemel, et kasutada kohtusüsteemi siseseid optimeerimise vahendeid (sh kohtunike ja kohtujuristide koolitamine, tõhusam menetlus ja menetluse juhtimine) või ka vajaduse korral suunata kohtutele lisaressursse. Ei ole mõistlik kaaluda piiranguid apellatsioonimenetlusele, kui ringkonnakohtus tühistatakse ligi pool maakohtu edasikaevatud lahenditest.⁴ Loamenetlus erineks täispikast apellatsioonimenetlusest seeläbi, et kohus ei pea korraldama istungit ja võib teatud juhtudel esitada lühendatud põhjendused kaebuse mittemenetlemise kohta. Viimane võimalus on olemas TsMS § 654 lg-s 6. VTK-s ei kaaluta ohtusid, mis menetlusloa süsteemiga kaasneks. Rootsis anti menetluslubasid vähe, praktika oli ebaühtlane ning tuli välja töötada täiendav eelotsusemenetluse regulatsioon õiguspraktika ühtlustamiseks. Ei ole analüüsitud, milline mõju oleks süsteemil menetlustähtaegadele, mis ilmselt pikenevad asjus, kus apellatsioonkaebus jäetakse menetlusse võtmata, määruse peale kaevatakse edasi Riigikohtusse ja see tühistatakse ning asi saadetakse ringkonnakohtule sisuliseks lahendamiseks.

- Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Notarite Koda, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda, Harju Maakohus, Rahandusministeerium ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium kooskõlastasid VTK märkusteta.

Kuivõrd kohtud ning advokatuur olid VTK-s välja pakutud muudatuse vastu, kohtusid eelnõu ettevalmistajad huvirühmadega uuesti 08.03.2018. Kohtumisel keskenduti põhiliselt võimalikele sobivatele meetmetele, mida võiks huvirühmade arvates rakendada, et ringkonnakohtu tööd oleks võimalik VTK-s toodud eesmärgil optimeerida. Kõnesolevas eelnõus väljapakutud muudatused, v.a intellektuaalomandi õigust puudutavad muudatused, lähtuvad 08.03.2018 kohtumisel tehtud ettepanekutest.

2.2. Intellektuaalomandi õigust puudutavate TsMS-i muudatuste eesmärk. Eelnõuga täpsustatakse hagi tagamise korras õigussuhte esialgset reguleerimist (TsMS § 377 lg 2) intellektuaalomandiõiguse rikkumisest tuleneva hagi korral. Arvestades, et rikkumise lõpetamisele suunatud menetlus võib olla aeganõudev, on tõhusate esialgsete meetmete kohaldamine intellektuaalomandiõiguse rikkumise asjades oluline, et tagada õiguste omajate õiguste ja huvide tõhus kaitse. Justiitsministeeriumile esitatud pöördumistes on Eesti sidusgrupid juhtinud tähelepanu probleemidele rikkumiste kiire ja tõhusa lõpetamisega eelkõige internetikeskkonnas.⁵

Kohustus sätestada intellektuaalomandiõiguse rikkumise korral kohtutele võimalus rakendada tõhusaid esialgseid ja ennetavaid tõkendeid tuleneb Euroopa Parlamendi ja

⁴ Aluseks kohtute 2016. a statistika: <http://www.kohus.ee/et/eesti-kohtud/kohtute-statistika>

⁵ Nt MTÜ Eesti Autoriõiguse Kaitse Organisatsioon 26.09.2015 pöördumine Justiitsministeeriumile.

nõukogu direktiivi 2004/48/EÜ⁶ (edaspidi *jõustamisdirektiiv*) artikli 9 lg 1 p-st a, mille aluseks on TRIPS-lepingu⁷ artikli 50 lg 1 p a. Nimetatud sätte kohaselt peab kohtul olema võimalik kohaldada väidetava rikkuja suhtes esialgset tõkendit, et ennetada peatset intellektuaalomandiõiguse rikkumist või esialgselt keelata väidetava rikkumise jätkamine või muuta selle jätkamine sõltuvaks tagatiste andmisest, mille eesmärk on õiguste omajale hüvitise tagamine. Neid kohtulikke tõkendeid peab olema võimalik rakendada ka nn vahendajate suhtes, kelle teenuseid kolmas osapool kasutab intellektuaalomandiõiguse rikkumisel. Eriti just digikeskkonnas on levinud vahendajate teenuste kasutamine intellektuaalomandiõigusi rikkuvateks tegevusteks ning paljudel sellistel juhtudel on vahendajatel kõige hõlpsam rikkumisele lõpp teha või see ära hoida. Direktiivi artikli 9 lg 1 p-s a sätestatud esialgseid meetmeid tuleb eristada sama direktiivi artiklis 11 sätestatud tõkenditest, mis on nähtud ette vaidluse sisulise lahendamise tulemusel kohaldatava õiguskaitsevahendina.⁸

Eesti tsiviilkohtumenetluses võimaldab ajutiste kaitseabinõude rakendamist hagi tagamise instituut. Kehtivas õiguses on jõustamisdirektiivi artikli 9 lg 1 p-st a tulenevaid ajutisi ja ennetavaid meetmeid võimalik rakendada TsMS § 377 lg 1 või 2 alusel. TsMS § 377 lg 1 järgi võib kohus hageja taotlusel hagi tagada, kui see on vajalik asjas tulevikus tehtava kohtuotsuse täitmise kindlustamiseks. Ühe hagi tagamise abinõuna on kohtul õigus TsMS § 378 lg 1 p 3 alusel keelata kostjal teatud toimingute tegemine, sh näiteks väidetava intellektuaalomandiõigust rikkuva tegevuse jätkamine. Praktikas on aga nimetatud alusel hagi tagamine intellektuaalomandi rikkumise asjades keeruline.

- 1) Esiteks võib kohus TsMS § 377 lg 1 kohaselt hagi tagada, kui on alust arvata, et tagamata jätmine võib raskendada kohtuotsuse täitmist või selle võimatuks teha. Sellel õiguslikul alusel hagi tagamise eesmärk on kindlustada hagi rahuldava kohtuotsuse täitmine või seda lihtsustada.⁹ Sellest järeldub, et tagatav nõue peab olema (sund)täidetav, mistõttu on § 377 lg 1 rakendatav eelkõige rahaliste nõuete tagamiseks, samuti muul juhul, kui haginõue on rahaliselt hinnatav.¹⁰ Juhul kui hageja nõue on suunatud tema õigusi rikkuva tegevuse lõpetamisele, on tal keeruline põhistada, et tagamata jätmise korral võib nõude täitmine osutuda raskendatuks või võimatuks.
- 2) Teiseks on ebaselge, kas TsMS § 377 lg 1 alusel on võimalik kohustada vahendajat, kelle teenuseid rikkumisel kasutatakse, rakendama meetmeid rikkumise peatamiseks või vahetult eesseeisva rikkumise ärahoidmiseks. Teoreetiliselt oleks see võimalik TsMS § 378 lg 1 p 10 alusel, mis võimaldab

⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. a direktiiv 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta. – ELT L 157, 30.4.2004, lk 45–86.

⁷ Intellektuaalomandiõiguste kaubandusaspektide leping. – RT II 1999, 22, 123.

⁸ Eesti õiguses vastab jõustamisdirektiivi artiklile 11 võlaõigusseaduse (RT I 2001, 81, 487; RT I, 31.12.2017, 9) § 1055 lg 1 ja lg 3 p 1.

⁹ RKTkm 18.11.1998, nr 3-2-1-114-98; 27.10.2010, nr 3-2-1-74-10, p 12; 11.05.2011, nr 3-2-1-30-11, p 10.

¹⁰ Vt Kõve, V., Järvekülg, I., Ots, J., Torga, M. Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. Kommenteeritud väljaanne. Juura 2017 (edaspidi *TsMS komm II*), § 377, p 3.1.4.1.a.

kohtul kohaldada hagi tagamiseks ka muud abinõu. Siiski tuleb arvestada kohtupraktikas välja kujunenud põhimõttega, mille kohaselt ei tohi hagi tagamise abinõudega üldjuhul panna kolmandatele isikutele aktiivseid kohustusi.¹¹ Vahendaja kohustamine rakendama meetmeid rikkumise peatamiseks või ärahoidmiseks on aga käsitatav tema kui kolmanda isiku õigustesse sekkumisenä ning talle aktiivsete kohustuste panemisenä. Lisaks vahendajale endale võivad olla mõjutatud ka kolmandate isikute (nt tema teenuste kasutajate) õigused.

TsMS § 377 lg 2 annab kohtule olukorras, kus hagi esemeks ei ole rahaline nõue, õiguse reguleerida hageja taotlusel vaidlusalust õigussuhet, eelkõige asja kasutusviisi, kui see on vajalik olulise kahju või omavoli vältimiseks või muul põhjusel. Sätte eesmärk on anda kohtule võimalus vaidluse kestuse ajaks esialgselt reguleerida vaieldavat õigussuhet ning seeläbi tagada õigusrahu kuni vaidluse lõpliku lahendamiseni.¹² Õigussuhte esialgse reguleerimise otsene eesmärk ei ole kohtulahendi täitmise tagamine, mistõttu kohus võib seda teha sõltumata sellest, kas hagi tagamata jätmise võib raskendada kohtuotsuse täitmist või teha selle võimatuks.¹³ Eeltoodud põhjusel on § 377 lg 2 intellektuaalomandiasjades, kus üldjuhul on hageja eesmärk rikkumise peatamine kohtumenetluse ajaks, reeglina sobivam alus hagi tagamiseks kui sama sätte lg 1. Siiski on intellektuaalomandiõiguste rikkumisel põhinevate hagide tagamine praktikas ka § 377 lg 2 alusel harv. Ehkki kohtupraktikas on leidnud kinnitust, et esialgselt reguleeritavaks õigussuhteks saab olla ka kostja õigusvastasest tegevusest tulenev lepinguväline õigussuhe,¹⁴ näib õiguste omajate teadlikkus võimalusest taotleda selle sätte alusel õigussuhte esialgset reguleerimist ka intellektuaalomandiõiguse rikkumise puhul olevat madal. Samuti ei pruugi § 377 lg 2 saavutada jõustamisdirektiivi artikli 9 lg 1 p-ga a ettenähtud eesmäärke.

- 1) Esiteks on ebaselge, milline peab olema intellektuaalomandi rikkumise puhul see oluline kahju, omavoli või muu põhjus, mis õigustaks § 377 lg 2 alusel õigussuhte esialgset reguleerimist. Sõltuvalt nende tingimuste sisustamisest võib kerkida küsimus selle kohta, kas nende tingimuste seadmine ajutiste tõkendite kohaldamiseks intellektuaalomandiõiguse rikkumise asjades on jõustamisdirektiiviga kooskõlas.
- 2) Teiseks on kaheldav, kas § 377 lg 2 järgi on võimalik kohaldada esialgseid tõkendeid ka vahendajate suhtes, kes ise ei ole õiguse rikkujaks ning kellega õiguse omajal seega vahetut õigussuhet ei ole. Õiguskirjanduses on rõhutatud ning Riigikohtu praktikast tuletatav, et hagi tagamise korras on võimalik reguleerida üksnes vaidlusalust õigussuhet, st reguleeritav õigussuhe peab olema hagi esemeks ning kohus ei saa sekkuda isikute suhetesse, mille üle

¹¹ Vt nt RKTkm 31.05.2012, nr 3-2-1-7-12, p 11; 20.03.2013, nr 3-2-1-135-12, p 14.

¹² Tsviilkohutmenetluse seadustiku eelnõu (208 SE) seletuskiri (edaspidi *Seletuskiri (208 SE)*), p 2.1.7.

¹³ TsMS § 377 lg 2 teine lause; RKTkm 25.05.2015, nr 3-2-1-55-15, p 11.

¹⁴ Nt RKTkm nr 3-2-1-55-15, p 11; 08.02.2017, nr 3-2-1-147-16, p-d 13-14.

kohtuvaidlus puudub.¹⁵ Sarnaselt TsMS § 377 lg-s 1 sätestatud hagi tagamise alusega on õiguskirjanduses leitud, et ka lg 2 järgi õigussuhte esialgsel reguleerimisel peab kohus vältima menetlusväliste kolmandate isikute õigustesse sekkumist.¹⁶

- 3) Kolmandaks on ebaselge, kas § 377 lg 2 alusel on võimalik kohustada kostjat hoiduma ka vahetult eesseisvast rikkumisest ning vahendajat sellist rikkumist ära hoidma, kuivõrd sellisel juhul ei ole poolte vahel veel tekkinud (lepinguvälist) õigussuhet, mida kohus saaks esialgselt reguleerida.

Eeltoodud põhjustel lisatakse eelnõuga TsMS §-i 377 erinorm õigussuhte esialgse reguleerimise kohta intellektuaalomandiõiguse rikkumisest tulenevate hagide jaoks. Sätte eesmärk on täpsustada hagi tagamise korras õigussuhte esialgset reguleerimist nende hagide korral ning tagada Eesti õiguse kooskõla jõustamisdirektiivi artikli 9 lg 1 p-st a tulenevate nõuetega. Muu hulgas luuakse võimalus rakendada esialgseid meetmeid ka vahendajate suhtes. Samuti täpsustatakse eelnõuga eelkirjeldatud meetmete tühistamist olukorras, kus neid on kohaldatud enne hagi esitamist ning hageja ei esita hagi kohtu määratud tähtaja jooksul.

3. EELNÕU SISU JA VÖRDLEV ANALÜÜS

Eelnõu koosneb ühest paragrahvist, millega muudetakse TsMS-i.

3.1. Kavandatavate muudatuste sisu:

Paragrahvi 176 lõike 1 muutmine. Muudatuse tulemusena esitatakse toimikusse ühtne menetluskulude nimekiri kõigi asjas tekkinud menetluskulude kohta. Selleks määrab kohus istungil tähtaja.

Kehtiva regulatsiooni järgi esitatakse kohtuistungil menetluskulude nimekiri enne kohtuvaidlusi ning kohtuistungil osalemisega seotud kulud pärast istungi toimumist (TsMS § 176 lg 1). Selline mitmes etapis kulunimekirjade esitamine raskendab kohtul menetluskulude kindlaksmääramist ning võib põhjustada menetluse venimist. Tehtav seadusemuudatus lähtubki eesmärgist lihtsustada kohtupidamist ning vältida menetluskulude kindlaksmääramisest tekkivat võimalikku menetluse venimist.

Ka Riigikohus on märkinud, et kehtivast regulatsioonist olenemata võib menetlusosaline esitada kohtu määratud viimaseks menetluskulude esitamise tähtpäevaks korraga kõigi menetluses kantud menetluskulude nimekirja ning kohus

¹⁵ Vt RKTkm 27.10.2010, nr 3-2-1-74-10, p 13; TsMS komm II, § 377, p 3.2.1.b.

¹⁶ TsMS komm II, § 378, p 3.5.10.1.c.

peab sellega arvestama, olenemata sellest, kas kohus on määranud, et esitada tuleb kõigi või üksnes viimase istungiga seotud menetluskulude nimekiri.¹⁷ Seega viiakse tehtava muudatusega kehtiv regulatsioon kooskõlla ka Riigikohtu praktikaga.

Paragrahvi 178 lõike 2 muutmine ning teise ja kolmanda lause lisamine. Muudatus puudutab menetluskulude summa piirmäära, mille ületamisel saab lahendi peale edasi kaevata. Kehtiva seaduse kohaselt võib menetluskulude kindlaksmääramise peale edasi kaevata, kui vaidlustatav menetluskulude summa ületab 200 eurot. Nimetatud piirsumma on kehtinud sisuliselt juba alates TsMS-i jõustumisest 01.01.2006 – Eesti krooni käibeloleku ajal oli see 3000 krooni ning pärast euro kasutuselevõttu 200 eurot. Seega on nimetatud piirmäär jõus olnud juba üle 10 aasta. Selle aja jooksul on toimunud pidev inflatsioon ning enamikus asjades ületavad menetluskulud 200 eurot. Tulenevalt eelnevast ja kohtute menetluskoormuse vähendamiseks võiks nimetatud piirsummat tõsta 500 euroni.

Selleks et piirata väiksemate menetluskulude summade üle toimuvate vaidluste Riigikohtusse jõudmist, sätestatakse muudatusega erisus ka Riigikohtusse menetluskulude kindlaksmääramise peale edasikaebamise piirmäära kohta. Riigikohtusse pöördumise piirmääraks sätestatakse 2000 eurot. Menetluskulude kindlaksmääramise vaidlustamiseks laekus 2016. a Riigikohtusse üle 90 kaebuse, mis moodustas üle 7% Riigikohtusse saabunud kaebustest, mitmetes neist oli menetluskulude summa alla 2000 euro. Seega väheneks eespool nimetatud muudatuse rakendamisega Riigikohtusse saabuvate kaebuste arv.

Piirmäärad ei kehti, kui menetluskulude kindlaksmääramine vaidlustatakse koos kohtuotsusega.

Paragrahvi 377 täiendatakse lõikega 2¹, mis täpsustab hagi tagamise korras õigussuhte esialgset reguleerimist (TsMS § 377 lg 2) intellektuaalomandiõiguse rikkumisest tuleneva hagi korral.

Sättes kasutatud mõisteid „autoriõigus, autoriõigusega kaasnev õigus või tööstusomandiõigus“ tuleb tõlgendada kooskõlas jõustamisdirektiivi artikliga 2. Euroopa Komisjon on teinud avalduse, milles on loetletud nimekiri intellektuaalomandiõigustest, mida komisjon loeb minimaalselt olevat jõustamisdirektiiviga hõlmatud.¹⁸ Nimetatud avalduse ja direktiivi sõnastuse põhjal saab järeldada, et direktiiviga on hõlmatud üksnes sellised õigused, mida liikmesriigi riigisisises õiguses kaitstakse intellektuaalomandiõigusena. Eesti õiguses jäävad seega direktiivi kohaldamisalast välja nt ärisaladuse ja muu konfidentsiaalse teabe kaitse, aga ka domeeninimed, mida iseseisvate intellektuaalomandiõigustena ei käsitata.¹⁹

¹⁷ Riigikohtu 07.09.2016 kohtuotsus asjas nr 3-2-1-60-16, p-d 13-14.

¹⁸ Komisjoni avaldus, mis käsitleb Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/48/EÜ intellektuaalomandi õiguste jõustamise kohta artiklit 2 (2005/295/EC). – ELT L 94, 13.4.2005, lk 37.

¹⁹ Vt TsMS komm II, § 244, p 3.1.4.b.

Sarnaselt kehtiva § 377 lg-tega 1 ja 2 saab kohus ka eelnõuga lisatava lg 2¹ alusel tagada hagi vaid hageja avalduse alusel. Kui õigussuhte esialgset reguleerimist taotletakse enne hagi esitamist (vastavalt TsMS §-le 382), on avalduse esitamiseks õigustatud isik, kellel on õigus hagi esitada. Intellektuaalomandiõiguse rikkumise asjades on selleks reeglina õiguse omanik, ent teatud juhtudel võib hagi esitamiseks olla õigustatud ka litsentsisaaja²⁰, kollektiivse esindamise organisatsioon²¹ või muu isik²².

Lisatava sätte alusel rakendatavate abinõude subjekt on reeglina väidetav õiguste rikkuja, ent selleks võib olla ka isik, kelle teenuseid ta kasutab õiguste rikkumiseks. Kohustus võimaldada esialgsete tõkendite kohaldamist ka selliste nn vahendajate suhtes tuleneb jõustamisdirektiivi artikli 9 lg 1 p-st a, autoriõiguse ja autoriõigusega kaasnevate õiguste puhul Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2001/29/EÜ²³ (edaspidi *infoühiskonna direktiiv*) artikli 8 lg-st 3. Euroopa Liidu Kohtu praktika kohaselt tuleb vahendajana mõista isikut, kes pakub teenust, mida on võimalik ühel või mitmel teisel isikul kasutada ühe või mitme intellektuaalomandiõiguse rikkumiseks või intellektuaalomandiõigusi rikkuvale sisule või kaupadele ligipääsemiseks.²⁴ Seejuures ei ole oluline, et sellel isikul oleks väidetava õiguste rikkujaga mingi eriline (näiteks lepinguline) suhe²⁵. Näiteks on Euroopa Liidu Kohus käsitanud vahendajana internetiteenuse osutajaid,²⁶ sotsiaalvõrgustike platvorme²⁷ ja e-turge²⁸. Internetiväliste teenuste osutajatest on vahendajaks loetud näiteks turuhallide rentnikku, kes annab nendes hallides asuvaid erinevaid müügikohti allkasutusse kauplejatele, kellest mõni kasutab oma müügikohta kaubamärki kandvate võltsitud kaupade müümiseks.²⁹ Komisjon on avaldanud arvamust, et olenevalt konkreetse juhtumi asjaoludest võivad vahendajate hulka kuuluda ka näiteks posti- ja pakiteenuste osutajad, transpordi- ja logistikaettevõtted ning jaemüüjad.³⁰

²⁰ Vt nt kaubamärgiseaduse (RT I 2002, 49, 308; RT I, 28.12.2011, 4) § 57 lg 3, patendiseaduse (RT I 1994, 25, 406; RT I, 12.07.2014, 105 (PatS)) § 54 lg 4.

²¹ Vt autoriõiguse seaduse (RT I 1992, 49, 615; RT I, 16.06.2017, 8) § 79 lg 6.

²² Nt tööstusomandiõiguse registreeringu taotleja (vt PatS § 52 lg 3), õiguste objektiks oleva leiutise või disainilahenduse autor või tema pärija (vt PatS § 51, kasuliku mudeli seaduse (RT I 1994, 25, 407; RT I, 12.07.2014, 58) § 48 lg 1, tööstusdisaini kaitse seaduse (RT I 1997, 87, 1466; RT I, 12.07.2014, 147) § 83).

²³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2001. aasta direktiiv 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas. – ELT L 167, 22.06.2001, lk 10–19.

²⁴ Vt EKo 27.03.2014, C-314/12, *UPC Telekabel Wien*.

²⁵ EKo 07.07.2016, C-494/15, *Tommy Hilfiger Licensing* jt, p 23. Seoses infoühiskonna direktiivi artikli 8 lõikega 3 vt ka EKo C-314/12, *UPC Telekabel Wien*, p-d 34–35.

²⁶ EKo 19.02.2007, C-557/07, *LSG-Gesellschaft zur Wahrnehmung von Leistungsschutzrechten*, p 46; C-314/12, *UPC Telekabel Wien*, p 40; 24.11.2011, C-70/10, *Scarlet Extended*, p 30.

²⁷ EKo 16.02.2012, C-360/10, *SABAM*, p 28.

²⁸ EKo 12.07.2011, C-324/09, *L'Oréal* jt, p 131.

²⁹ EKo C-494/15, *Tommy Hilfiger Licensing* jt, p 28.

³⁰ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele. Suunised intellektuaalomandi õiguste jõustamist käsitleva Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/48/EÜ teatavate aspektide kohta. – COM(2017) 708 final, lk 17.

Hagi tagamise aluseks on lisatava § 377 lg 2¹ järgi autoriõiguse, autoriõigusega kaasneva õiguse või tööstusomandiõiguse rikkumine või peatse rikkumise oht. Samuti peavad lg 2¹ kohaldamiseks olema täidetud lg-s 2 sätestatud üldised õigussuhte esialgse reguleerimise eeldused, s.o kohaldatav abinõu peab olema vajalik olulise kahju või omavoli vältimiseks või muul sellesarnasel põhjusel. Kohtupraktikas on peetud õigussuhte esialgset reguleerimist võimalikuks ka kahju suurendamise vältimiseks.³¹ Omavoli ei tohiks mõista kitsalt asjaõigusseaduse³² § 40 lg 2 tähenduses, s.o valdaja nõusolekuta seadusvastaselt asja valduse rikkumise või valduse äravõtmisena, vaid omavolina on käsitatav ka intellektuaalomandiõiguse omaja loata tema ainuõiguse teostamine.³³ Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt tuleb hagi tagamise menetluses hinnata hagi lubatavust, sh küsimust, kas hageja väidete õigsuse korral oleks tema hagi edulootust ja kas haviga on võimalik hageja soovivat eesmärki saavutada (TsMS § 371 lg 2).³⁴ Hagi õiguslikku perspektiivi hinnates peab kohus kontrollima, kas hageja on kooskõlas TsMS § 381 lg-ga 2 oma nõuet ja hagi tagamise aluseks olevaid asjaolusid põhistanud. Lisatava lg 2¹ kohaldamiseks tuleb hagejal mh põhistada seda, et ta on hagi esitamiseks õigustatud isik, s.o intellektuaalomandiõiguse omaja³⁵ või muu isik, kellel on seadusest tulenevalt õigus esitada õiguse kaitseks hagi. Kui reeglina ei eelda põhistamine TsMS § 235 tähenduses oma väidete kohta tõendite esitamist ja kohtu poolt neile hinnangu andmist,³⁶ siis jõustamisdirektiivi artikli 9 lg 3 järgi võivad kohtud ajutiste meetmete kohaldamiseks nõuda avaldajalt ka mõistlikult kättesaadava tõendusmaterjali esitamist piisava kinnituse saamiseks, et avaldaja on õiguste omaja ning et tema õigusi on rikutud või et on sellise rikkumise otsene oht.³⁷ Vahendaja suhtes esialgse tõkendi kohaldamiseks ei ole hageja kohustatud põhistama, et vahendaja tema õiguste rikkumise eest otseselt või kaudselt vastutaks. Euroopa Liidu direktiivides eristatakse rikkujate kõrval ka vahendajate vastutust ja nende suhtes tõkendite kohaldamise võimalust, kusjuures Euroopa Kohus on kinnitanud, et liikmesriikide kohustus võimaldada vahendajate suhtes tõkendite kohaldamist ei sõltu nende vastutusest.³⁸

Hagi tagamise abinõuks lg 2¹ alusel on õigussuhte esialgne reguleerimine. Ühest küljest täpsustab säte § 378 lg 1 p-s 3 sätestatud hagi tagamise abinõu, võimaldades kohtul esialgselt keelata väidetaval rikkujal intellektuaalomandiõigust rikkuvate toimingute tegemine. See võimaldab nii ajutiselt peatada kestva rikkumise kui ka vajaduse korral ära hoida peatselt algava rikkumise. Õigusi rikkuvate toimingute keelamine võib vajaduse korral hõlmata ka kostja kohustamist rakendama meetmeid rikkumise

³¹ RKTkm nr 3-2-1-55-15, p 11.

³² RT I 1993, 39, 590; RT I, 29.06.2018, 6.

³³ Samale seisukohale on asutud õiguskirjanduses, vt TsMS komm II, § 377, p 3.2.3.a.

³⁴ Vt RKTkm, 16.10.2017, nr 2-16-18531, p 9.

³⁵ Autoriõiguse puhul saab teatud juhtudel lähtuda autorsuse presumptsioonist (AutÕS § 29), tööstusomandi puhul aga registrisse kantud andmetest.

³⁶ Vt RKTkm, 16.10.2017, nr 2-16-18531, p 9; 03.02.2017, nr 3-2-1-83-16, p 16.

³⁷ See vastab TRIPS-lepingu artikli 50 lg-le 3.

³⁸ EKo C-324/09, *L'Oréal* jt, p 127; C-494/15, *Tommy Hilfiger Licensing* jt, p 22. Vt ka suunised intellektuaalomandi õiguste jõustamist käsitleva Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/48/EÜ teatavate aspektide kohta (viide 29), lk 16.

peatamiseks, näiteks hageja õigusi rikkuva teabe eemaldamiseks internetist või kaupade turustamise peatamiseks. Teisest küljest võimaldab säte kohustada isikut, kelle teenuseid õiguse rikkumiseks kasutatakse, rakendama meetmeid kas kestva rikkumise peatamiseks või eesiseiva rikkumise ärahoidmiseks. Intellektuaalomandiõiguse rikkumise korral, mis seisneb teatud sisu internetis kättesaadavaks tegemises, võib nõuda vahendajalt näiteks vastava sisu mahavõtmist või sellele juurdepääsu blokeerimist. Vahendaja suhtes kohaldatavate meetmete kohta on Euroopa Kohus leidnud, et teatud tingimustel piisab ka sellest, kui kohustada vahendajat saavutama teatud eesmärk (nt keelatakse internetiühenduse pakkujal võimaldada oma klientidele juurdepääsu teatud veebilehele), ilma et kohus täpsustaks, milliseid konkreetseid meetmeid ta peab selleks rakendama.³⁹ Esialgse meetmena kohaldatav tõkend peab olema kooskõlas proportsionaalsuse põhimõttega ja muude jõustamisdirektiivi artiklis 3 sätestatud üldiste nõuetega, samuti tuleb järgida nende kolmandate isikute põhiõigusi, keda esialgsed meetmed võivad mõjutada. Vahendajatele kohustuste panemisel tuleb arvestada ka Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2000/31/EÜ⁴⁰ artikli 15 lg-ga 1, mille kohaselt on liikmesriikidel keelatud kehtestada asjaomase direktiivi artiklites 12–14 käsitletud veebiteenuste vahendajatele üldist kohustust jälgida teavet⁴¹. Vahendajatele seatavate kohustuste piire on Euroopa Kohus selgitanud mh kohtuasjades *Scarlet Extended*⁴² ja *SABAM*⁴³ ning Euroopa Komisjon 29. novembri 2017. a suunistes jõustamisdirektiivi teatavate aspektide kohta.⁴⁴

Paragrahvi 382 täiendamine lõikega 2¹. Kehtiva TsMS § 382 lg 1 võimaldab kohtul avalduse alusel tagada hagi ka enne hagi esitamist. Lõike 2 järgi peab kohus sel juhul määrama tähtaja, mille jooksul peab avaldaja hagi esitama ning mis ei või olla pikem kui üks kuu. Lõike 2 kolmas lause näeb ette, et kui hagi määratud tähtaja jooksul ei esitata, tühistab kohus hagi tagamise. Lisatava lg-ga 2¹ täpsustatakse, et juhul, kui kohus on rakendanud hagi tagamiseks § 377 lg-s 2¹ sätestatud meetmeid, tühistab kohus hagi tähtaegselt esitamata jätmise korral hagi tagamise vaid juhul, kui vastaspool seda taotleb. See vastab jõustamisdirektiivi artikli 9 lg-le 5, mille kohaselt tuleb liikmesriikidel tagada, et intellektuaalomandiõiguse rikkumise asjades rakendatud ajutised meetmed tühistatakse või ei jõustu kostja nõudmisel, kui hageja ei algata mõistliku ajavahemiku jooksul menetlust, mis viib asja kohta sisulise otsuse tegemiseni. Sätte aluseks on TRIPS-lepingu artikli 50 lg 6.

Lisatava lõike tagajärjeks on, et kui avaldaja ei esita kohtu määratud tähtjaks hagi, ent vastaspool meetmete tühistamist ei taotle, jäävad § 377 lg 2¹ alusel kohaldatud meetmed

³⁹ EKo C-314/12, *UPC Telekabel Wien*, p-d 52–57, 64.

⁴⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/31/EÜ, 8. juuni 2000, infoühiskonna teenuste teatavate õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul (direktiiv elektroonilise kaubanduse kohta). – EÜT L 178, 17.7.2000, lk 1–16.

⁴¹ Jõustamisdirektiivi artikli 2 lõike 3 punktis a täpsustatakse, et asjaomane direktiiv ei tohi mõjutada elektroonilise kaubanduse direktiivi, eriti selle artikleid 12–15.

⁴² EKo C-70/10, *Scarlet Extended*.

⁴³ EKo C-360/10, *SABAM*.

⁴⁴ Suunised intellektuaalomandi õiguste jõustamist käsitleva Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2004/48/EÜ teatavate aspektide kohta (viide 29), lk 18.

kehtima. Intellektuaalomandiõiguse rikkumise asjades on hageja õiguste rikkumine sageli ilmselge ning vastaspoolel puudub mõistlik perspektiiv rikkumise lõpetamise nõudele edukalt vastu vaielda. Sellisel juhul võib õigussuhte esialgsest reguleerimisest, millega kohus keelab õigusi rikkuvate toimingute tegemise, juba piisata selleks, et kostja edasisest rikkumisest loobuks. Olukorras, kus kostja ei nõua esialgsete meetmete tühistamist ja seega nendega sisuliselt nõustub, on ebamõistlik meetmed tühistada ja võimaldada rikkumisel jätkuda vaid põhjusel, et hageja ei esitanud kohtu määratud tähtaja jooksul hagi. Eelkõige puudutab see juhtumeid, kus rikkumine toimub internetikeskkonnas. Sel juhul võib õiguste omajal olla raskendatud pöörduda rikkuja poole kohtuväliselt, et nõuda rikkumise vabatahtlikku lõpetamist (nt põhjusel, et ta ei suuda tuvastada rikkuja asukohta või kontaktandmeid), ning tõhusaim viis õigusi rikkuvale teabele juurdepääsu piiramiseks või selle veebikeskkonnast ajutiselt eemaldamiseks võib olla kohustada selleks vahendajat, nt internetiteenuse pakkujat. Kui vastaspool ei nõua vahendaja poolt kohtu ettekirjutuse alusel kohaldatud meetmete lõpetamist, ei ole mõistlikku põhjust hagi tagamist tühistada (ja seega nt õigusi rikkuvale teabele juurdepääsu taastada), isegi kui hageja jätab hagi esitamata.

Õigussuhte esialgse reguleerimise korras rakendatud meetmete tühistamise taotluse esitamiseks ei kehtestata ajalist piirangut, mistõttu kostja võib vastava taotluse esitada mis tahes ajal enne või pärast hagi esitamiseks määratud tähtaja lõppemist. Kui kohus kostja taotluse alusel hagi tagamise tühistab, on hagejal vajaduse korral võimalik esitada uus hagi tagamise avaldus (sh § 377 lg 2¹ alusel) koos hagi esitamisega või § 382 lg 1 järgi enne hagi esitamist. Ka korduva hagi tagamise taotluse esitamisel enne hagi esitamist tuleb hagejal § 381 lg 1 teise lause järgi avalduses põhistada, miks hagi kohe ei esitata. Asjaolu, et õigussuhet on varem juba esialgselt reguleeritud, ent hageja ei esitanud kohtu määratud tähtaja jooksul hagi, ei ole iseseisev põhjus, mis annaks aluse keelduda hagi korduvast tagamisest § 381 lg 1 alusel enne hagi esitamist.

Paragrahvi 637 lõike 1 punkti 6 kehtetuks tunnistamine ning § 646 täiendamine lõikega 2. Esimesena nimetatud muudatusega tunnistatakse kehtetuks apellatsioonkaebuse menetlusse võtmise keeldumise alus, mille kohaselt ei võta kohus menetlusse kaebust, mis on õiguslikult perspektiivitu. Teise muudatusena lisatakse TsMS §-i 646 lõige 2, mille järgi on kohtul õigus asi lahendada üksnes apellatsioonkaebuse põhjal, kui kaebust ei saaks ilmselgelt rahuldada.

Riigikohtu praktika järgi saab kehtiva TsMS § 637 lg 1 p 6 alusel ringkonnakohus keelduda apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisest üksnes juhul, kui tegu on õiguslikult perspektiivitu kaebusega. Õiguslik perspektiivitus tähendab kohtupraktika järgi seda, et apellatsioonkaebus tuleks jätta rahuldamata juhul, kui faktilised asjaolud, millele apellatsioonkaebuses tuginetakse, osutuksid tõendatuks. See tähendab omakorda, et kohus peab apellatsioonkaebuse menetlusse võtmisel apellatsioonkaebuses esitatud faktiliste asjaolude õigsust eeldades analüüsima, kas on

olemas sellele faktikogumile vastavat õigusnormi, mis võiks anda aluse kaebuse rahuldamiseks.⁴⁵

Eeltoodust tulenevalt saab kohus hetkel kaebuse perspektiivi hinnata üksnes kaebuses esitatud faktiväidete alusel ja õiguslikust küljest lähtuvalt. Kusjuures asjas esitatud tõendeid kohus hinnata ei või. Näiteks olukorras, kus apellant esitab kaebuses uue väite, mis menetluslikult poleks tegelikult lubatav või oleks selgelt vastuolus asjas esitatud tõenditega, peab kohus siiski eeldama, et selline väide on õige. Kuna kohus peab lähtuma väite õigsusest, võib kaebusel teoreetiliselt olla edulootust ning kohtul tuleb esitatud kaebust siiski menetleda. Samas on TsMS § 637 lg 1 p-ga 6 antud kohtule õigus kaebust mitte menetleda juhul, kui asja sisulise arutamisetähtaeg on selge, et esitatud kaebusel pole perspektiivi. Kehtiva kohtupraktika järgi, mis on tekkinud ilmselt sätte mõneti ebaõnnestunud sõnastusest, ei saa sätet sellistel juhtudel enamasti kohaldada. Kuna sätte ei täida algselt seatud eesmärki ning selle kohaldamine on osutunud praktikas problemaatiliseks⁴⁶, tunnistatakse TsMS § 637 lg 1 p 6 kehtetuks.

Menetlusökonoomilistel kaalutustel on endiselt vaja ette näha kohtutele võimalus perspektiivitute kaebuste kiiremaks menetlemiseks. See on ühelt poolt vajalik kohtute ressursi efektiivsemaks kasutamiseks – perspektiivitute asjade kiiremal menetlemisel jääb kohtutel enam aega tegeleda keerukate õigusvaidlustega. Teiselt poolt on see vajalik aga selleks, et vältida perspektiivitute asjade menetlemisest tekkivaid menetluskulusid pooltele. Nendest eesmärkidest lähtuvalt täiendatakse TsMS § 646 lg-ga 2. Edaspidi saab kohus perspektiivitute kaebused jätta üksnes kaebuse alusel vastaspoolelt seisukohta küsimata rahuldamata, lahendades kaebuse rahuldamata jätmise kohtuotsusega.

Paragrahvi 637 lõike 2¹ täiendamine teise lausega. Muudatuse järgi ei kohaldata edaspidi selles lõikes sätestatud apellatsioonkaebusele osas, millega vaidlustatakse hüvitatavate menetluskulude suurus.

Muudatuse tegemise vajaduse on tinginud Riigikohtu praktika, mille järgi ei saa ringkonnakohtus TsMS § 637 lg-s 2¹ sätestatud keeldumise alust kohaldada, kui lihtmenetluse asjas esitatud apellatsioonkaebuses vaidlustatakse ka menetluskulude rahaline suurus. Riigikohtu selline lahend on tingitud asjaolust, et vastupidisel juhul oleks menetluskulude kindlaksmääramise vaidlustamise võimalused lihtmenetluses menetletavas asjas isiku jaoks erinevad sõltuvalt sellest, kas menetluskulude rahaline suurus määratakse kindlaks kohtuotsuses või eraldi määrusega pärast tsiviilasja sisulise lahendamise kohta tehtud lahendi jõustumist.⁴⁷ Nimelt saaks isik määruse

⁴⁵ Riigikohtu 03.04.2018 määrus asjas nr 2-16-18835, p 10.1.

⁴⁶ VTK väljatöötamise ja eelnõu ettevalmistamise käigus toimunud arutelude käigus on kohtunikud korduvalt rõhutanud, et kohtupraktikas väljakujunenud eelduste tõttu on seda sätet võimalik kohaldada harva. Samas on leitud, et praktikas oleks perspektiivitute kaebuste kiiremaks menetlemiseks vaja täiendavat meetet, et kohtunikel jääks enam aega tegeleda keerukate õigusvaidlustega.

⁴⁷ Riigikohtu 15.06.2016 määrus asjas nr 3-2-1-51-16, p 11.

vaidlustamisel igal juhul kohtu põhjendustega määruse, kuid otsuse vaidlustamisel ta põhjendustega määrust ei saaks, kui kohus otsustab apellatsioonkaebuse menetlemisest keelduda TsMS § 637 lg 2¹ alusel.

TsMS § 637 lg 2¹ sõnastamisel on lähtutud sellest, et kohtuasi on lihtmenetluses lahendatav asi, kui see on esimeses astmes lihtmenetluse nõuetele vastanud (TsMS § 405 lg 1). Kehtiva kohtupraktika järgi sellisest määratlusest aga enam lähtuda ei saa. Hetkel tuleb ringkonnakohtul arvestada kaebuse hinna sisse ka menetlusekulude summa (juhul, kuid need vaidlustatakse) ning seejärel tuleb uuesti hinnata, kas tegu on lihtmenetluse asjaga TsMS § 405 lg 1 järgi.

Eelnõu koostajate hinnangul ei lähe selline Riigikohtu tõlgendus täielikult kokku üldise lihtmenetluse määratlusega ning samuti hagihinna ja kaebuse hinna määramise loogikaga⁴⁸. Seega on selgem, kui TsMS § 637 lg 2¹ kohaldamisel lähtutakse siiski edaspidi üldisest lihtmenetluse määratlusest (TsMS § 405 lg 1), mis on tehtava muudatuse üks eesmärk. Selle muudatusega n-ö seotakse menetluskulude vaidlustamine lahti põhiasjast, kui kohus peab vajalikuks lihtmenetluse asjas esitatud apellatsioonkaebusele kohaldada TsMS § 637 lg-t 2¹. Nii on välistatud ka Riigikohtu lahendis viidatud võimalik ebavõrdne kohtlemine menetluskulude rahalise suuruse kindlaksmääramise vaidlustamisel. Vaidlust menetluskulude rahalise suuruse üle tuleb kohtul edasi menetleda, välja arvatud juhul, kui vaidlustatav menetluskulude summa jääb alla seaduses ettenähtud piirmäära (TsMS § 178 lg 2).

TsMS § 637 lg-le 2¹ antud tõlgenduse tõttu on praktikas oluliselt piiratud lihtmenetluse asjades esitatud apellatsioonkaebuste hulk, mida ringkonnakohtus saaks menetleda selle normi alusel. Seega on antud muudatusel ka ringkonnakohtu töökoormuse optimeerimise eesmärk, sest TsMS § 637 lg-t 2¹ on võimalik taas kohaldada kõikidele nendele asjadele, mis on lihtmenetluse asjad TsMS § 405 lg-s 1 sätestatud määratluse järgi.

Paragrahvi 637 täiendamine lõikega 2². Muudatus puudutab väiksema kaebuse hinnaga apellatsioonkaebuste lihtsamat menetlemist.

Muudatusega nähakse ringkonnakohtule ette võimalus keelduda väiksema kaebuse hinnaga asjade menetlemisest, kui asi on selgelt esimese astme kohtus õiguspäraselt lahendatud. Selline vajadus võib tekkida näiteks asjades, kus esimeses astmes pole tegu lihtmenetluse asjaga TsMS § 405 lg 1 mõttes, st tsiviilasja hagihind on üle 2000 euro, kuid esimese astme kohtuotsuse vaid osalise vaidlustamise tõttu jääb apellatsioonkaebuse hind siiski alla 2000 euro. Kaebuse hinna määramisel lähtutakse kaebuse ulatusest (TsMS § 137 lg 1), seejuures ei arvestata kaebuse hinna sisse menetluskulude rahalist suurust, kui see vaidlustatakse koos põhilahendiga. Muudatus

⁴⁸ Nii hagihinna kui kaebuse hinna määramisel ei arvestata reeglina vaidlustavate menetluskulude suurust.

on vajalik selleks, et ringkonnakohus saaks esimeses astmes selgelt õiguspäraselt lahendatud vaidluse kiiremini ja menetlusosaliste jaoks odavamalt läbi vaadata.

Paragrahvist 646 jäetakse välja viide § 656 lõikele 1. Muudatuse tulemusena ei pea kohus enam lähtuma TsMS § 656 lg-s 1 sätestatud menetlusnormi olulise rikkumise loetelust, kui ta otsustab asja lahendada üksnes apellatsioonkaebuse põhjal TsMS § 646 alusel. Nii saab ringkonnakohus maakohtu lahendi kohe tühistada, kui ringkonnakohtule on kaebuse saamisel selge, et vaidlustatav lahend on sedavõrd oluliste puudustega. Selline muudatus teeb asja lahendamise tervikuna kiiremaks ja menetlusosaliste jaoks odavamaks. Samas tuleb nentida, et selline muudatus võib tekitada olukorra, kus kohtud hakkavad tühistama maakohtu lahendeid ilma kindlale ja selgele alusele viitamata.

Paragrahvi 647 teksti muutmisega laiendatakse kirjaliku menetluse korraldamise aluseid ringkonnakohtus.

Kehtiva regulatsiooni kohaselt peab ringkonnakohus asjas korraldama istungi juhul, kui üks pooltest seda soovib või kui kohus peab seda ise vajalikuks. Praktikas on tavapärase, et mõni menetlusosalistest soovib asja arutamist ka teises astmes kohtuistungil, kuid istungil võrreldes kirjalikult esitatuga midagi ei lisata ja kohtule asja kohta küsimusi ei esitata. Kohtunikud on välja toonud, et tihti on tegu vaid formaalse kokkusaamisega, mis pikendab asja läbivaatamise aega. Seetõttu antakse eelnõuga kohtule enam kaalutusõigust otsustamiseks, kas asja lahendamine kirjalikus menetluses on õigustatud. Ka kohtupraktikas on leidnud kinnitust, et suulise menetluse piiramine teises astmes on teatud juhtudel põhjendatud⁴⁹, eelkõige juhul, kui asjas on vaidluse all üksnes õigusküsimused või asjas ei teki vaidlusi faktiküsimuste üle ning kohtuasi on võimalik lahendada üksnes toimiku ja poolte seisukohtade alusel.⁵⁰ Sätte sõnastamisel on võetud eeskujuna halduskohtumenetluse seadustiku §-st 131.

Eeltoodust lähtuvalt tehakse lõikes 1 muudatus, mille kohaselt on ringkonnakohtul edaspidi õigus otsustada asja läbivaatamine kirjalikus menetluses juhul, kui pooled on selleks andnud nõusoleku, aga ka juhul, kui pooltel puudub selgelt põhjus nõuda istungi korraldamist, eelkõige kui vaidluse all on üksnes õigusküsimused ega vaielda isiku oluliste õiguste üle. Lõigetes 2 ja 3 sätestatus sisulisi muudatusi ei tehta.

Euroopa Inimõiguste Kohus on *Pönka vs Eesti* lahendis rõhutanud, viidates oma varasemale praktikale, et kui kohus otsustab loobuda istungi pidamisest, on kohtul Euroopa inimõiguste konventsiooni artikli 6 lg-st 1 tulenevalt kohustus sellist määrust põhistada. Seetõttu sätestatakse lõikes 4 põhimõte, mille kohaselt tuleb ringkonnakohtul teha põhjendatud määrus istungi korraldamise taotluse rahuldumata jätmise kohta. Taotlus istungi korraldamiseks esitatakse apellatsioonkaebuses (TsMS §

⁴⁹ Riigikohtu 30.03.2013 otsus asjas nr 3-2-1-5-13, p 13-16.

⁵⁰ Euroopa Inimõiguste Kohu 08.11.2016 kohtuotsus, *Pönka vs Eesti*, kaebus nr 64160/11.

633 lg 7), mille rahuldamata jätmise korral tuleb põhistada lõike 1 punktis 2 nimetatud eeldusi.

4. EELNÕU TERMINOLOOGIA

Eelnõuga ei võeta kasutusele uusi termineid.

5. EELNÕU VASTAVUS EUROOPA LIIDU ÕIGUSELE

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega.

6. SEADUSE MÕJUD

Kavandatavad muudatused on järgmised:

1) **Apellatsioonimenetlust puudutavad muudatused**, mille eesmärk on tagada ringkonnakohtute efektiivsem ressursikasutus ning töökoormuse optimeerimine.

Selleks:

- võimaldatakse kohtul appellatsioonkaebusi lahendada üksnes kaebuse põhjal, kui appellatsioonkaebust ei saaks ilmselgelt rahuldada;
- võimaldatakse lahendada lihtmenetluse asjas esitatud appellatsioonkaebuses menetluskulude rahalise suuruse küsimus eraldi, kui ringkonnakohus keeldub asja menetlemast;
- luuakse täiendav menetlusest keeldumise alus väiksema kaebuse hinnaga asjades ning laiendatakse kirjaliku menetluse korraldamise aluseid;
- tehakse ettepanek menetluskulude vaidlustamise piirmäära tõstmiseks seniselt 200 eurolt 500 euroni.

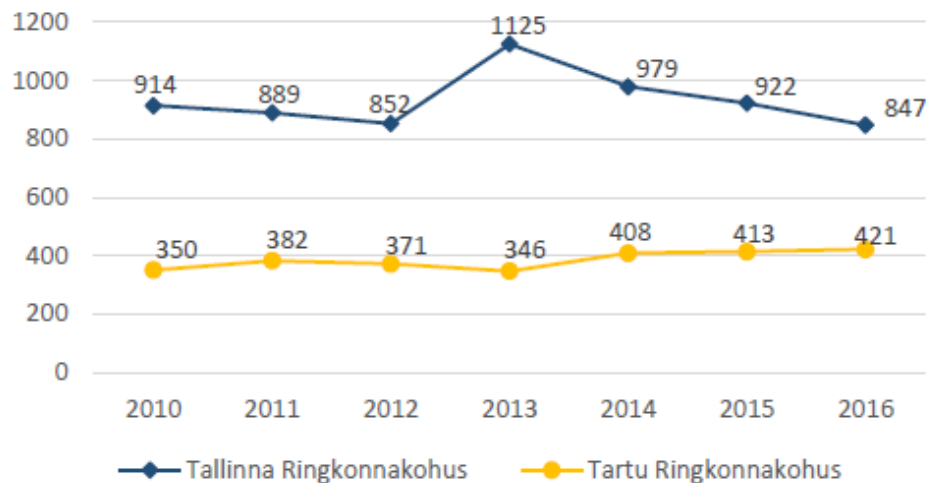
Loetletud muudatused avaldavad mõju järgnevates valdkondades: mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele, kuludele ja tuludele. Ringkonnakohtute efektiivsem töö avaldab kaudset positiivset mõju ettevõtete ja kodanike halduskoormusele.

Mõju riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse asutuste korraldusele, kuludele ja tuludele

Sihtrühm: tsiviilasju lahendavad teise astme kohtunikud

Tallinna Ringkonnakohtu ja Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumis on ametisse nimetatud kokku 20 kohtunikku. Töökorralduslik mõju avaldub ka kohtuteenistujatele, eelkõige kohtujuristidele. Lisaks võib muudatus kaudselt mõjutada Riigikohtu tsiviilkolleegiumi tööd, kuna appellatsioonkaebuse menetluse mittevõtmise määruse peale võib apellant esitada määruskaebuse Riigikohtule. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kuulub seitse riigikohtunikku.

Mõju kirjeldus: eelkõige avaldavad kavandatud muudatused mõju ringkonnakohtute töökoormusele, mis peaks muudatuste rakendumisel vähenema. Täpsemalt võib eeldada, et apellatsioonimenetlus muutub sujuvamaks, aega hoitakse kokku perspektiivitute ning esimeses astmes selgelt õiguspäraselt lahendatud juhtumitelt ning on võimalik rohkem aega pühendada keerukamatele juhtumitele. Rahalist kokkuhoidu oodata ei ole, kuid teenus muutub kvaliteetsemaks.

Joonis 1. Tallinna Ringkonnakohtusse ja Tartu Ringkonnakohtusse saanud apellatsioonimenetlused tsiviilasjades aastatel 2010–2016

Viimaste aastate andmetele tuginedes puudutab muudatus aasta jooksul umbes 1300 apellatsioonimenetlust (joonis 1). Muudatuse jõustumisel väheneb menetlusse võetavate apellatsioonkaebuste arv ning suureneb menetlusse võtmisest keeldumine. Vaadates 2016. aasta kohtustatistikat, jäeti sisuliselt läbivaadatud apellatsioonmenetlustest 44%-l maakohtu lahend muutmata – Tallinna Ringkonnakohtus oli vastav näitaja 44% ja Tartus 45%. Poolte apellatsioonmenetluste tulemusel tühistati maakohtu lahend osaliselt või täielikult ning 6%-l muudeti põhjendusi, jättes resolutsioon muutmata. Kavandatava muudatuse mõju ulatust ei ole võimalik siiski täpsemalt prognoosida.

2) Intellektuaalomandi õiguste tagamisega seotud muudatused, mille eesmärk on võimaldada kiiremat ja efektiivsemat kaitset autoriõiguse, autoriõigusega kaasneva õiguse või tööstusomandiõiguse väidetava rikkumise asjades.

Selleks tehakse ettepanek võimaldada nendes asjades taotleda kohtult hagi tagamise korras (esialgse õigussuhte reguleerimise kaudu) nimetatud õiguste rikkumise või vahetult eesseisva õiguste rikkumise ohu korral rikkuva tegevuse lõpetamist või sellest hoidumist.

Sihtrühmad: autoriõiguste omajad, Eesti Autorite Ühing, Eesti Fonogrammitootjate Ühing, Eesti Esitajate Liit, Eesti Näitlejate Liit ja Eesti Audiovisuaalautorite Liit.

Loetletud muudatused avaldavad kaudset mõju majandusele, kuna tänu rikkuva tegevuse kiiremale ja efektiivsemale lõpetamisele tekib vähem kahju. Muudatused julgustavad autoriõiguste omajaid oma tsiviilõigusi teostama.

Eelnevale tuginedes saab antud muudatuste mõju hinnata ebaoluliseks, kuna tegemist on peamiselt olemasolevate süsteemide peenhäälestamisega, ning ei vaja põhjalikumat analüüsi.

7. SEADUSE RAKENDAMISEGA SEOTUD RIIGI JA KOHALIKU OMAVALITSUSE TEGEVUSED, EELDATAVAD KULUD JA TULUD

Muudatustega ei kaasne riigile kulusid ega tulusid.

8. RAKENDUSAKTID

Seaduse rakendamiseks ei ole vaja kehtestada uusi rakendusakte ega muuta olemasolevaid.

9. SEADUSE JÕUSTUMINE

Seadus jõustub üldises korras. Seaduse üldises korras jõustumine jätab seaduse rakendajatele mõistliku aja muudatustega tutvuda.

10. EELNÕU KOOSKÕLASTAMINE, HUVIRÜHMADE KAASAMINE JA AVALIK KONSULTATSIOON

Eelnõu esitatakse kooskõlastamiseks kõikidele ministeeriumidele. Eelnõu esitatakse arvamuse avaldamiseks kohtutele, Eesti Advokatuurile, Eesti Pangaliidule, Finantsinspeksioonile, Õiguskantsleri Kantseleile, Eesti Juristide Liidule, Eesti Kaubandus-Tööstuskojale, Notarite Kojale, Maksu- ja Tolliametile, Tarbijakaitseametile, Teenusmajanduse Kojale, Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Kojale, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale, Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituudile, Tallinna Ülikooli õigusakadeemiale, Registrate ja Infosüsteemide Keskusele, Patendiametile, Eesti Autorite Ühingule, Eesti Esitajate Liidule, Eesti Näitlejate Liidule, Eesti Fonogrammitootjate Ühingule ning Eesti Audiovisuaalautorite Liidule.

Algatab Vabariigi Valitsus 2018. a.

(allkirjastatud digitaalselt)

Urmas Reinsalu

Justiitsminister